Польща

Учасницька оцінка потреб біженців

Квітень 2025

Персонал УВКБ ООН у пункті видачі одягу / УВКБ © ООН Анна Лімінович

Подяки:

Звіт підготовлено за результатами Учасницької оцінки, проведеної Представництвом Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН) у Польщі серед біженців і шукачів притулку з України й інших країн у період із січня 2024 року по січень 2025 року. Звертаємо увагу, що у звіті термін «біженець» вживається у ширшому розумінні слова, а не у його суто юридичному значенні, та охоплює осіб із різними статусами, включаючи тих, хто перебуває під тимчасовим, міжнародним чи додатковим захистом, а також інші категорії вимушено переміщених людей. Такий підхід дозволяє краще відобразити різноманітність життєвих обставин і правових статусів тих, хто знайшов прихисток у Польщі, незалежно від їхнього формального стану.

Агентство ООН у справах біженців висловлює вдячність за участь і підтримку своїм партнерським організаціям, моніторам і волонтерам, як із числа біженців, так і приймаючих громад, а також усім представникам місцевих органів влади й польських соціальних служб, як і окремим біженцям, які взяли участь в оцінці та поділилися своїми проблемами, ідеями, відгуками та пропозиціями з багатофункціональними командами під час проведення фокус-групових дискусій та інтерв'ю з ключовими інформантами.

Серед інших, ми вдячні таким організаціям: Карітас архідієцезій у Бидгощі, Білостоку, Гданську, Лодзі, Любліні, Перемишлі, Пулавах, Жешуві та Варшаві (Caritas), Перша українська школа у Польщі (First Ukrainian School in Poland), Фонд «Незламна Україна» у Вроцлаві («Unbreakable Ukraine»), Фонд «Інновації та знання» у Катовіце (Foundation «Innovation and Knowledge»), Фонд «Україна» (Foundation «Ukraine»), Всесвітня лютеранська федерація у Вроцлаві (Lutheran World Federation – LWF), Міська адміністрація м. Домброва-Гурніча, Християнське благодійне товариство у м. Домброва-Гурнича, Польський Червоний Хрест у Хелмі, Homo Faber, Фонд Елеон (Eleon Foundation), Варшавський центр підтримки сім'ї, Бюро праці у м. Пясечно, Адміністрація повіту Західної Варшави, Центр соціальної допомоги у Мінську-Мазовецькому, Польський міграційний форум міграції, Фонда «У напрямку діалогу» («Towards Dialogue»), Фонд «Warsaw House», Profil, PSAR, Фонд «Під одним небом» («Pod Jednym Niebem»), Центр правової допомоги імені Галини Нєць, Вроцлавська академія бізнесу, Фонд «Зростання» в Пшеворську («Wzrastanie»).

<u>Наші контакти:</u>

Представництво УВКБ ООН у Польщі
Вул. Пшемислова, 30
00-450 Варшава
polwa@unhcr.org

Зміст

Подяки ... 2
Анотація ... 4
I. Вступ ... 6
Обґрунтування ... 6
Методологія ... 6
Кількість дискусій, проведених у кожному з воєводств ... 6
Загальний профіль учасників ... 7
Репрезентативність оцінки ... 8
II. Головні висновки ... 9
В тенетах в бюрократії: виклики, пов'язані з правовим статусом і оформленням документів ... 9
Першочергові потреби. Економічна інтеграція та забезпеченість житлом ... 10
Як розібратися в системах. Доступ до послуг та інформації ... 11
У пошуках спільної мови. Соціальна інтеграція ... 12
Освоїтися в новому оточенні. Освіта та засвоєння мови ... 13
Лікування невидимих ран: психічне здоров'я та психосоціальне самопочуття ... 15
Вразливі групи ... 16
III. Рішення, запропоновані учасниками ... 20
IV. Рекомендації ... 23

АНОТАЦІЯ

Учасницька оцінка потреб біженців (англ.: *Participatory Assessment*), проведена в Польщі в період з січня 2024 року по січень 2025 року, свідчить про складну ситуацію, в якій опинилися біженці, переважно з України та Білорусі. Хоча багато хто з них відзначає підтримку, отриману з моменту прибуття до Польщі, все ще існують значні перешкоди на шляху до повноцінної інтеграції. За результатами 76 опитувань, проведених у 10 воєводствах, оцінка виокремлює шість ключових проблемних сфер: правовий статус і проблеми з документами; економічна включеність і забезпеченість житлом; доступ до послуг та інформації; соціальна інтеграція, освіта та вивчення мови; психічне здоров'я та психосоціальне благополуччя.

Біженці стикаються з бюрократичними процедурами і часто не мають впевненості щодо свого правового статусу та мають труднощі з доступом до достовірної інформації. Економічна інтеграція залишається серйозною проблемою, оскільки багато біженців стикаються з дискримінацією на ринках праці та житла. Мовний бар'єр залишається поширеною проблемою, що впливає на всі аспекти інтеграції, від доступу до охорони здоров'я до участі в освіті дітей. Соціальна інтеграція ускладнюється випадками дискримінації та культурних непорозумінь, хоча є й позитивні приклади прийняття біженців з боку місцевих громад.

В оцінці визначено кілька вразливих груп, які стикаються з комплексними проблемами, зокрема люди з інвалідністю, люди похилого віку, сім'ї з дітьми та біженці з числа ЛГБТІК+. Ці групи часто потребують індивідуальної підтримки для подолання конкретних перешкод на шляху до інтеграції. У звіті також відзначено зміни в сфері підтримки, зокрема зменшення активності НУО та вичерпання фінансування допомоги біженцям, що посилює відчуття незахищеності, з яким багато хто стикається.

Аналіз підкреслює важливість уважного ставлення до думки біженців і залучення їх до процесів прийняття рішень, що впливають на їхнє життя. Такий підхід забезпечує надання допомоги, що відповідає їхнім реальним потребам і вподобанням, а не нав'язується згори. На основі цих висновків і принципу участі біженців у звіті запропоновано низку рішень і рекомендацій. Серед них – спрощення адміністративних процедур, збільшення можливостей для вивчення мови країни перебування, поліпшення доступу до ринку праці, розробка програм, що сприяють соціальній інтеграції, та розробка цільових програм для вразливих груп. У рекомендаціях наголошується на необхідності скоординованого підходу за участю державних установ, гуманітарних партнерів та УВКБ ООН у тісній співпраці з громадами біженців для вирішення численних проблем, з якими вони стикаються в Польщі, а також сприяння їх успішній інтеграції в польське суспільство.

	Основні проблеми	Рекомендації, надані біженцями
Правовий статус та проблеми з документацією	• Складність процедур оформлення документів • Неочікувана втрата статусу тимчасового захисту • Тривалий час очікування на дозвіл на проживання • Непослідовне тлумачення законодавства різними органами влади • Невизначеність щодо довгострокового статусу перебування у Польщі	• Спрощення й оптимізація процедур легалізації перебування • Надання чітких покрокових інструкцій кількома мовами • Розширення доступу до юридичних консультацій і послуг • Сприяння уніфікованому тлумаченню законодавства всіма державними установами
Економічна інклюзія та житлова стабільність	• Дискримінація на ринках праці та житла • Складнощі з пошуком роботи за фахом • Нестабільні умови працевлаштування (короткострокові контракти, низька оплата праці) • Ненадійність житлових умов, особливо після зниження доступності колективного розміщення • Проблеми з визнанням іноземних академічних і професійних кваліфікацій	• Організація ярмарків вакансій для вразливих груп (люди старошого віку, особи з інвалідністю) • Підтримка визнання іноземних кваліфікацій • Проведення професійних курсів, адаптованих до потреб польського ринку праці • Підтримка підприємницьких ініціатив біженців через участь у ярмарках і грантових програмах • Запровадження програм фінансової підтримки для покриття витрат на житло
Доступ до послуг та інформації	• Мовний бар'єр при медичних та інших послугах • Тривалий час очікування на медичний прийом • Відсутність чіткої інформації про послуги та права • Відсутність навичок користування онлайн-послугами • Заплутані адміністративні системи	• Збільшення кількості медичних працівників, які володіють українською мовою • Створення мережі волонтерів-перекладачів для надання допомоги в різних сферах • Розробка централізованої багатомовної інформаційної платформи на національному рівні з можливістю адаптації до регіональних і місцевих потреб • Проведення тренінгів із цифрової грамотності для біженців
Соціальна інклюзія	• Випадки дискримінації та культурних непорозумінь • Складнощі у встановленні зв'язків із місцевою громадою • Булінг і виключення дітей-біженців у школах • Відчуття ізоляції, особливо серед вразливих груп • Зростання напруги у відносинах із місцевими громадами	• Організація більшої кількості заходів культурного обміну за участю як біженців, так і представників приймаючих громад • Запровадження менторських програм за участі біженців і місцевих громад • Проведення тренінгів із міжкультурної компетенції для працівників державних установ • Підтримка ініціатив, що сприяють взаємодії між дітьми біженців і польськими дітьми • Проведення інформаційних кампаній про внесок біженців у польське суспільство
Освіта та вивчення мови	• Труднощі з розумінням польської системи освіти • Виклики, пов'язані з подвійною системою освіти (польська та українська онлайн-освіта) • Мовний бар'єр як чинник, що впливає на успішність у навчанні та соціальну інтеграцію • Обмежена доступність курсів польської мови просунутого рівня	• Розробка програм освітньої підтримки для дітей-біженців • Організація мовних курсів професійного спрямування • Розробка комплексних мовних програм, що враховують особливі потреби різних груп біженців (наприклад, людей старшого віку, підлітків)
Психічне здоров' я та психосоціальне благополуччя	• Обмежений доступ до послуг з охорони психічного здоров'я рідною мовою • Стигматизація проблем психічного здоров'я • Нестача фахівців із психічного здоров'я, обізнаних у культурному контексті • Постійний стрес і тривожність, пов'язані з вимушеним переселенням і невизначеністю • Психологічні наслідки розлуки з домівкою та близькими	• Розширення доступу до послуг із психічного здоров'я рідною мовою • Створення серед біженців груп підтримки для обміну досвідом • Організація безпечних просторів, яких могли отримувати психологічну допомогу вразливі групи біженців • Проведення інформаційних заходів для підвищення обізнаності про психічне здоров'я та зниження стигматизації

I. Вступ

Обґрунтування

Учасницька оцінка є ключовим елементом підходу Агентства ООН у справах біженців, що ґрунтується на роботі з громадами та передбачає побудову партнерських відносин із біженцями, а також їхнє змістовне залучення до процесів ухвалення рішень, які безпосередньо впливають на їхнє життя. Основна мета такої оцінки полягає в глибшому розумінні ризиків, пов'язаних із захистом, з якими стикаються біженці різного віку, статі та соціального походження, а також у виявленні їхніх сильних сторін і наявних ресурсів, і запропонованих ними рішень.

Завдяки конструктивному діалогу з громадами біженців Агентство та його партнери отримують достовірну інформацію про конкретні виклики у сфері захисту та їхні першопричини, і збирають рекомендації, сформульовані самими учасниками з числа громад біженців. Учасницький характер оцінки не лише підвищує якість зібраних даних, але й сприяє розширенню можливостей самих біженців, визнаючи їхню суб'єктність і експертність. Такий підхід є критично важливим для розробки сталих рішень і зміцнення стійкості всередині громад біженців.

Методологія

Учасницька оцінка 2024 року в Польщі базувалася на поєднанні фокус-групових дискусій (ФГД) та інтерв'ю з ключовими інформантами (ІКІ). Такий змішаний підхід дав змогу глибше дослідити досвід і потреби біженців і шукачів притулку в різних регіонах країни.

Упродовж періоду з січня 2024 року по січень 2025 року було проведено 76 інтерв'ю. Збір даних відбувався поетапно: 22 інтерв'ю — у період із січня по червень 2024 року, 9 — з вересня по листопад 2024 року, а найбільша частина (45 інтерв'ю) — у грудні 2024 року та січні 2025 року. Географічно оцінка охопила 10 воєводств.

Кількість дискусій, проведених у кожному з воєводств[1]

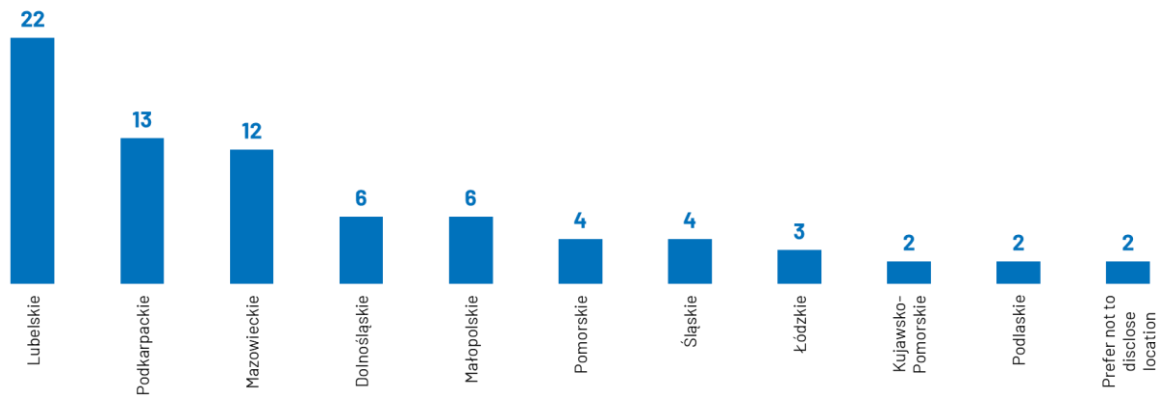

[1] Варто зауважити, що в деяких воєводствах інтерв'ю проводилися в одному місті, тоді як в інших – у декількох різних містечках. Наприклад, у Дольносьльонському всі інтерв'ю проводилися у Вроцлаві, а в Любельському – у кількох містах, зокрема в Любліні, Хелмі та Білій Підляській.

Сценарії дискусій та інтерв'ю були розроблені з урахуванням принципу уваги до віку, гендеру та різноманіття (Age Gender Diversity, AGD), щоб гарантувати комфортні умови для представників різних соціальних груп і сприяти відкритому обміну досвідом. У низці міст проводилися окремі сесії для молоді, людей старшого віку, осіб з інвалідністю, представників ЛГБТІК+ спільноти та інших меншин. Деякі розмови, не присвячені спеціально тематиці інвалідності, включали участь осіб з інвалідністю або їхніх доглядальників, що розширило спектр точок зору. Частина розмов проводилася виключно з мешканцями центрів тимчасового або колективного проживання (наприклад, готелів, наданих для розміщення біженців), інші — з тими, хто проживає самостійно. Це дозволило охопити різні життєві обставини та умови проживання.

Інтерв'ю охоплювали широке коло тем, серед яких найчастіше порушувалися такі::

1. Місцева інтеграція та інші місцеві рішення
2. Доступ до території, документація та право на притулок
3. Залучення громади та розширення прав і можливостей жінок
4. Фінансова забезпеченість та економічна інтеграція

У процесі обговорень було виокремлено кілька основних тематичних категорій, серед яких найчастіше згадувалися: соціальний захист, цивільні документи та документи для подорожей, мирне співіснування та соціальна інтеграція. Також регулярно порушувалися питання, пов'язані з найманою працею, професійними навичками та кваліфікаціями, житлом, охороною здоров'я, доступом до інформації, комунікації, зворотного зв'язку, в'їздом і перебуванням на території країни.

Загальний профіль учасників

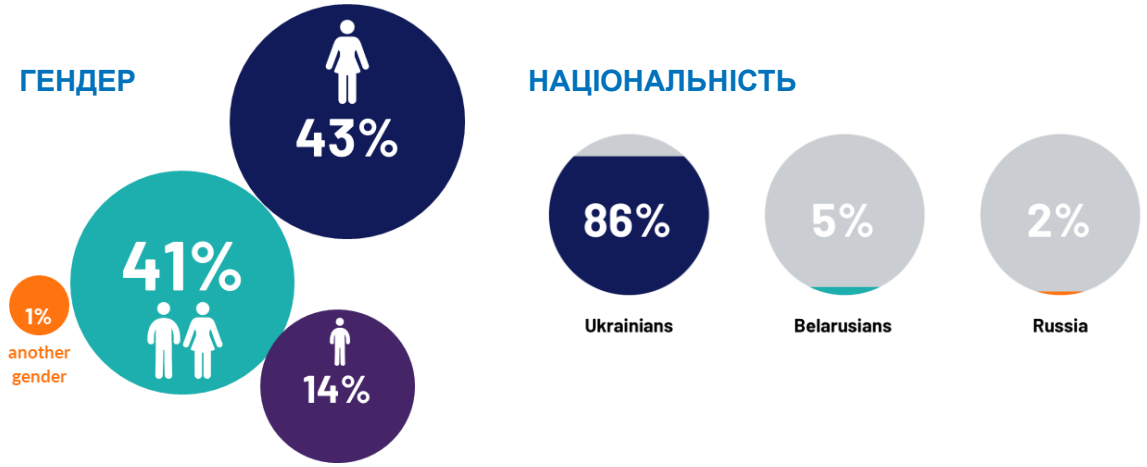

Більшість учасників (щонайменше 86%) становили громадяни України. Менші частки припали на осіб з Республіки Білорусь (приблизно 5%), Російської Федерації (приблизно 2%) та інших країн, зокрема представників приймаючих громад. Переважна кількість респондентів (не менше 82%) перебувала у Польщі зі статусом тимчасового захисту, тоді як щонайменше 7% мали статус міжнародного захисту. До участі також були залучені шукачі притулку, заяви яких перебували на стадії розгляду.

За генеральним розподілом, серед 577 учасників було 35 груп, що складалися виключно з жінок (43% учасників), 16 груп, що складалися виключно з чоловіків (14%), та 24 змішані групи (41%).

Окрема дискусія була проведена з групою з 8 учасників, які ідентифікували себе з іншою гендерною приналежністю.

Віковий склад учасників був різнорідним — від підлітків до осіб старшого віку. Загалом проведено 53 розмови з особами віком від 18 до 60 років і старше (63% опитаних). Молодь віком від 10 до 24 років становила близько 20% респондентів і брала участь у 10 дискусіях. Особи віком від 60 років і старше склали 9% вибірки, для них було організовано 7 тематичних дискусій. Ще 6 сесій охоплювали широку вікову категорію — від 10 до 60 років і старше, що відповідає 7% загальної кількості опитаних.

У кожному регіоні тематика та склад груп Учасницької оцінки визначалися індивідуально, з урахуванням місцевих обставин, контексту та пріоритетів, визначених громадами.

Репрезентативність оцінки

Серед основних обмежень дослідження слід передусім зазначити вибірковість зібраного матеріалу, що унеможливлює узагальнення отриманих результатів на ширшу сукупність населення. Водночас, незважаючи на ці обмеження, отримані дані становлять важливу складову ширшого дослідницького підходу. Вони можуть слугувати орієнтиром для визначення напрямів, у яких доцільно проводити подальші дослідження та більш систематичний збір інформації.

Крім того, варто враховувати, що дослідження проводилося на основі відкритих дискусій за лише частково структурованою процедурою, що зумовлює низку додаткових обмежень, зокрема:

- Відсутність або непона стандартизація, що може призводити до різночитань у формулюванні запитань та відповідей, ускладнюючи порівняння результатів.
- Суб'єктивність модератора, який може несвідомо впливати на хід дискусії, інтерпретацію відповідей або вибір тем.
- Домінування окремих учасників, коли більш активні особи можуть задавати тон розмові, що обмежує розмаїття поглядів і досвідів.
- Соціальний тиск, що може змушувати учасників підлаштовувати свої висловлювання до очікувань групи, що, своєю чергою, може мати наслідком самоцензуру або неповну відвертість у відповідях.
- Складність аналізу даних, оскільки неструктуровані дискусії створюють великий обсяг нефрагментованої інформації, що ускладнює її категоризацію та порівняння.

Попри зазначені виклики, такий підхід дозволяє отримати цінну інформацію, яка може бути використана для планування більш системних і комплексних досліджень у майбутньому, а також для розробки більш цільових і ефективних стратегій підтримки біженців. Отримані результати можуть стати підґрунтям для удосконалення політик і програм, аби зробити їх більш чутливими до реального досвіду та пріоритетів біженських громад у Польщі.

II. Головні висновки

В тенетах в бюрократії: виклики, пов'язані з правовим статусом і оформленням документів

Біженці у Польщі часто **стикаються з проблемами у складній і мінливій системі бюрократичних процедур**, намагаючись отримати, поновити або зберегти необхідні документи. Проблеми починаються вже на кордоні, де суперечлива інформація та різне тлумачення чинних положень прикордонниками задають тон усьому подальшому досвіду взаємодії із польською адміністративно-правовою системою. Багатьом знайоме відчуття нерозуміння і заплутаності через нечітко окреслені вимоги щодо різних статусів і документів, а також через потенційні наслідки прийнятих рішень для свободи пересування, доступу до послуг і перспектив довгострокової інтеграції.

Нестабільність правового статусу є однією з головних проблем. Біженці розповідають про випадки раптової втрати тимчасового захисту — іноді через дрібні помилки або просто непорозуміння. Один із прикладів, яким поділилися біженці, це скасування тимчасового захисту для особи, попри те, що вона не залишала території Польщі, що спричинило тривалий процес звернень до кількох прикордонних пунктів для підтвердження безперервного перебування в країні. Така невизначеність змушує багатьох уникати навіть короткострокових поїздок через страх втратити легальний статус перебування у Польщі.

Складність і непрозорість процедур, пов'язаних із оформленням документів створюють додаткове психологічне навантаження. Багато респондентів висловили розчарування через **відсутність чіткої та доступної інформації щодо відповідних процедур**. Висока вартість оформлення документів і юридичних послуг є ще однією перешкодою, особливо для тих, хто має труднощі з економічною інтеграцією.

Часто біженці опиняються в парадоксальних ситуаціях: наприклад, їм необхідно повернутися до країни походження для отримання певних документів або оновлення даних, але через свій поточний статус або фінансові обмеження вони не можуть цього зробити. Ця проблема особливо гостро постає перед чоловіками призовного віку з України.

Зміни в законодавстві та відмінності в його тлумаченні різними державними органами ще більше ускладнюють ситуацію. Респонденти повідомляли про суперечливу інформацію, що призводить до плутанини та недовіри.

Для багатьох ці труднощі перетворюються на **постійний стан тривоги й очікування можливих змін**. Це є промовистим прикладом, наскільки глибокий вплив мають проблеми з оформленням документів на відчуття безпеки та здатність біженців будувати стабільне життя в Польщі.

- *«Наш статус було скасовано, хоча ми не залишали Польщу. Довелося писати до кількох прикордонних пунктів, щоб отримати письмове підтвердження, що ми не перетинали кордон» (ФГД: Сілезьке воєводство, чоловік, 25–60+).*
- *«Я не почуваюся в безпеці на 100%, є страх депортації. Тому я зняв усі кошти з банківських карток і зібрав тривожну валізу. У мене є чотири плани евакуації з Вроцлава» (ФГД: Нижньосілезьке воєводство, чоловік, 18–59).*

Першочергові потреби. Економічна інтеграція та забезпеченість житлом

Фінансове становище біженців у Польщі у більшості залишається нестабільним: багато хто не може задовольнити базових потреб. Деяким досі бракує найнеобхіднішого й вони значною мірою **залежать від соціальної допомоги, розмір якої не відповідає реальним витратам на життя**. Такий тягар позначається не лише на дорослих, а й на інтеграції та добробуті дітей. Деякі діти не можуть брати участь у шкільних заходах і поїздках через брак коштів у батьків і змушені залишатися в притулку, поки однокласники їздять на екскурсії.

Нерівність можливостей між великими містами та меншими населеними пунктами або сільською місцевістю ще більше ускладнює економічну ситуацію. Такий географічний розрив змушує біженців обирати між доступністю житла та наявністю послуг і можливостей працевлаштування.

Житлова стабільність також залишається проблемою: **багато біженців не можуть знайти доступне житло**. Особливо складною є ситуація в колективних центрах, у тому числі в зв'язку із часто згадуваними проблемами з браком приватності та неналежними умовами проживання. Серед іншого, біженці повідомляють про перенаселеність у притулку та відсутність належних умов для приготування їжі на велику кількість мешканців.

Завершення дії програми «40+», яка передбачала фінансову підтримку для поляків, що приймали біженців з України, ще більше загострило житлову кризу. Її припинення призвело до раптової втрати житла для багатьох і посилило фінансовий тиск. **Дискримінація на приватному ринку оренди створює додаткові труднощі**: орендодавці часто відмовляють біженцям без підтвердження стабільного доходу. Родини з дітьми або домашніми тваринами стикаються з особливими перешкодами, що спричиняє замкнене коло залежності від колективних центрів і ускладнює шлях до самостійності.

Раптові зміни в законодавстві або правовому статусі можуть мати негайний і серйозний вплив на фінансове становище біженців. Наприклад, втрата статусу тимчасового захисту може призвести до втрати права на безоплатне проживання в колективних центрах і доступу до державної медичної допомоги. Така нестабільність породжує постійне відчуття тривоги й невизначеності, адже економічна ситуація може змінитися будь-якої миті з причин, що не залежать від самих біженців.

Біженці в Польщі стикаються з серйозними труднощами у пошуку стабільного працевлаштування, що є ключовим чинником інтеграції та добробуту. Особливо складною є ситуація для людей похилого віку та осіб з інвалідністю, які мають обмежений доступ до ринку праці. **Багато хто змушений працювати без офіційного оформлення або за нижчу оплату, ніж польські працівники**.

Визнання іноземних кваліфікацій залишається суттєвою перешкодою, змушуючи висококваліфікованих фахівців погоджуватися на низькокваліфіковану працю. Неможливість знайти роботу за фахом — це не лише економічна проблема, а й виклик для самооцінки та інтеграції в польське суспільство.

- *«Я заробляю близько 500 злотих на місяць і отримую ще 400 злотих від Центру соціальних послуг. Оренда квартири 850 злотих. Як можна вижити на 50 злотих?» (ФГД: Поморське воєводство, жінка, 60+).*

- *«Працюю прибиральницею без контракту, бо роботодавець відмовляється оформити мене офіційно. Сказав, що якщо мені не подобається — можу йти. Але в мене сім'я, яку треба годувати, тому вибору немає» (ФГД: Підкарпатське воєводство, жінка, 18–59).*
- *«Українцям часто відмовляють в оренді, якщо немає підтвердження доходу. Родини з дітьми або тваринами стикаються з особливою дискримінацією. Це замкнене коло, яке не дозволяє нам залишити колективний притулок» (ФГД: Підкарпатське воєводство, жінка, 18–59)*

Як розібратися в системах. Доступ до послуг та інформації

Доступ до базових послуг, зокрема охорони здоров'я, є пріоритетом для багатьох біженців у Польщі. Однією з головних перешкод залишається мовний бар'єр, який ускладнює спілкування з медичним персоналом і обмежує доступ до важливої інформації. Багато респондентів повідомляли про тривале очікування на прийом до лікаря, особливо до спеціалістів, що може мати серйозні наслідки для осіб із хронічними захворюваннями або невідкладними станами.

Складна структура польської системи охорони здоров'я часто **викликає у біженців розгубленість і розчарування**. У розмовах з ними згадувались труднощі з розумінням ролей і функцій різних медичних працівників, а також ситуації, коли навіть елементарні медичні дії потребували значних зусиль і часу. Ці проблеми ускладнюються браком чіткої та доступної інформації про наявні послуги й права пацієнтів, через що багато хто не знає, на яку саме медичну допомогу має право та як її отримати.

Деякі біженці стикалися з неприйнятною поведінкою з боку медичного персоналу. Один учасник розповів, що лікар попросив завершити прийом раніше через мовні труднощі. Інший описав випадок, коли служба екстреної допомоги нібито відмовилася надати допомогу новонародженій дитині, що свідчить про можливу дискримінацію в критичних ситуаціях[2].

Негативний досвід і складність орієнтації в незнайомій системі змусили деяких біженців розглядати можливість повернення до України для отримання медичної допомоги. Як зазначили деякі учасники, **іноді простіше поїхати на лікування до України, а потім повернутися до Польщі, ніж отримати допомогу в країні перебування**. Така практика викликає занепокоєння щодо безперервності лікування та ризиків, пов'язаних із поїздками до зони конфлікту.

Особливо складною є ситуація для представників меншин. Наприклад, біженці з ЛГБТІК+ спільноти повідомляли про дискримінацію в медичних закладах і труднощі з доступом до спеціалізованої допомоги. Деякі стикалися з відмовами лікарів у наданні необхідного лікування або направлень, зокрема на гормональну терапію, через політичні обмеження або особисті упередження.

Схожі труднощі виникають і в системі соціального захисту. **Багато біженців не знають про повний спектр доступних програм допомоги або критерії їх отримання.** Брак інформації призводить до втрати можливостей підтримки та зростання стресу, оскільки люди намагаються самостійно зібрати фрагментарні відомості.

Освіта — ще одна сфера, де бракує чіткої інформації. **Батьки часто не розуміють, як функціонує польська освітня система**: від процедури зарахування до школи до системи оцінювання та

[2] *Незважаючи на те, що ці питання були порушені учасниками, УВКБ ООН не мало змоги перевірити їхню достовірність у кожному конкретному випадку.*

підтримки для дітей, які не володіють польською мовою. Такий інформаційний вакуум може мати довгострокові наслідки для інтеграції та успішності дітей.

Проблему доступу до інформації ускладнює також цифровий розрив. Хоча частина інформації доступна онлайн, вона часто не перекладена мовами, зрозумілими біженцям, або вимагає цифрових навичок, якими володіють не всі. Це змушує багатьох покладатися на усні джерела, які, хоч і корисні, можуть бути неточними або неповними.

У відповідь на ці виклики багато біженців звертаються до громадських мереж і неурядових організацій, які допомагають орієнтуватися в складних системах. Такі неформальні структури часто заповнюють прогалини в офіційних каналах, надаючи доступну інформацію рідною мовою та індивідуальні консультації. Водночас доступ до таких послуг значною мірою залежить від місця проживання: **у менших містах і сільській місцевості доступ до допомоги й інформації значно обмеженіший, ніж у великих містах**.

Скорочення або припинення діяльності окремих програм НУО через нестачу фінансування ще більше поглибило інформаційний вакуум. Це особливо помітно в таких сферах, як мовні курси та інтеграційні заходи, які раніше були важливими джерелами інформації для біженців.

- *«Після операції пацієнт має право на реабілітацію. Але я не знаю, як дізнатися про це — де і коли я можу її отримати» (ФГД: Поморське воєводство, жінка, 60+).*
- *«Такої інформації просто немає. Не всі мають тут знайомих, щоб запитати» (ФГД: Куявсько-Поморське воєводство, жінка, 18–59).*

У пошуках спільної мови. Соціальна інтеграція

Процес соціальної інтеграції біженців у Польщі є складним і неоднозначним: він поєднує як виклики, так і можливості, демонструючи приклади як дискримінації, так і підтримки з боку місцевих громад.

Дискримінація проявляється у різних формах і контекстах, по-різному впливаючи на окремі групи біженців. Зокрема, у сфері працевлаштування респонденти повідомляють про нерівне ставлення — наприклад, занижену оплату праці або відмову у підвищенні, навіть за наявності відповідної кваліфікації.

У сфері освіти діти-біженці часто стають мішенню соціальної напруги. Зустрічаються **випадки булінгу та ізоляції**, **зокрема словесні образи або виключення з колективу**. Одна мати розповіла, як її дитина відмовлялася йти до школи й ховалася під партою через постійні знущання. Подібні ситуації можуть мати тривалий вплив на психічне здоров'я, відчуття приналежності та успішність дитини.

Публічні простори також можуть бути місцем прояву ворожого ставлення. Деякі біженці повідомляли про словесні образи або неприязнь, коли вони розмовляли рідною мовою в громадських місцях. Хоча такі випадки не є повсюдними, вони посилюють відчуття відчуження та ускладнюють адаптацію в новому середовищі.

Попри ці труднощі, існують чинники, що сприяють інтеграції. **Вивчення польської мови є одним із ключових елементів**: багато біженців зазначали, що мовна компетентність відкриває доступ до кращих можливостей працевлаштування та соціальних контактів. Ініціативи громадської

взаємодії — як-от культурні обміни чи спільне волонтерство — сприяють подоланню культурних бар'єрів і формуванню взаєморозуміння.

Позитивні приклади інтеграції дають надію та орієнтири для подальших зусиль. Деякі біженці розповідали про тісні дружні стосунки з польськими колегами, особливо в мультикультурних робочих колективах. Інші знаходили підтримку через участь у місцевих клубах або громадських заходах. Наприклад, група літніх біженців позитивно відгукувалася про досвід участі в клубі для людей старшого віку, де вони спілкуються з поляками свого віку, покращуючи мовні навички та розширюючи соціальні зв'язки.

Місцеві ініціативи, що об'єднують біженців і представників приймаючої громади, демонструють позитивні результати. Культурні фестивалі, спортивні події та спільні проєкти сприяють руйнуванню бар'єрів і формуванню довіри. Такі взаємодії не лише допомагають біженцям відчути зв'язок із новим середовищем, а й дають полякам змогу краще пізнати культуру та досвід нових сусідів.

Водночас перешкоди на шляху до інтеграції залишаються. Деякі респонденти відзначали зниження відкритості з боку місцевого населення з часом, що ускладнює встановлення нових контактів після початкової хвилі солідарності. Географічна концентрація біженців у певних районах, хоча й створює відчуття спільноти, іноді перешкоджає ширшій інтеграції з польським населенням.

- *«Після роботи я йде на пиво з полякми, з якими працюю, але вже з сусідами чи іншими місцевими майже не спілкуюся» (ФГД: Куявсько-Поморське воєводство, чоловік, 25–59).*
- *«Якось у черзі до лікаря я почула: "Вас тут забагато" [українських біженців у Польщі]» (ФГД: Поморське воєводство, жінка, 60+).*
- *«Ми йшли вулицею, і семеро поляків почали голосно реагувати, почувши українську мову» (ФГД: Нижньосілезьке воєводство, чоловік, 15–17).*

Освоїтися в новому оточенні. Освіта та засвоєння мови

Освіта та оволодіння мовою мають вирішальне значення для інтеграції біженців, але створюють значні проблеми. Для дітей-біженців адаптація до польської системи освіти часто є складним завданням. Багато хто стикається із значним мовними бар'єром, що заважає як в академічній успішності, так і загалом у соціальній інтеграції. Одна з матерів розповіла про труднощі, з якими стикається її дитина: слабке володіння польською мовою, недостатня допомога з домашніми завданнями та почуття ізольованості (як єдиної української дитини в класі). Попри зусилля окремих учителів, які намагалися підтримати її в позаурочний час, цього виявляється недостатньо. Цю думку поділяють багато сімей, наголошуючи **на необхідності всебічної мовної підтримки в школах**.

Цікаво, що багато сімей біженців обрали подвійний підхід до освіти, коли діти відвідують польську школу стаціонарно та продовжують українську освіту онлайн. Хоча ця стратегія є потенційно корисною для підтримки культурних зв'язків і забезпечення безперервності освіти, вона також створює проблеми. Батьки пояснюють, що такий підхід пов'язаний з невизначеністю щодо тривалості їхнього перебування в Польщі, і що так вони хочуть гарантувати, що їхні діти зможуть завершити освіту в Україні після повернення. Однак подвійне навчання може призвести до збільшення стресу та навантаження на дітей.

Важливу роль у шкільному середовищі відіграють міжкультурні асистенти, проте їх недостатньо. Там, де вони є, такі фахівці допомагають дітям-біженцям орієнтуватися в польській системі освіти та долати культурні розбіжності. Однак культурні асистенти є не в усіх школах і не в усіх регіонах.

Для дорослих біженців доступ до курсів польської мови є критично важливим. Багато учасників висловлювали розчарування через обмежену кількість курсів, особливо на середньому та просунутому рівнях. Один із респондентів розповів, що намагався записатися на безкоштовні курси польської мови, організовані місцевим проєктом, але всі місця були зайняті на кілька місяців уперед. **Брак доступних можливостей для вивчення мови** суттєво ускладнює інтеграцію як на ринку праці, так і в суспільстві загалом.

Іншою проблемою є якість і структура наявних мовних курсів. Деякі біженці розповіли, що курси занадто короткі або їм бракує практичної складової, особливо в розмовній практиці. Було **наголошено на важливості практичної мовної підготовки, пов'язаної з роботою**. Це підкреслює потребу в більш комплексних, довгострокових програмах вивчення мови, які зосереджуються на практичних і комунікативних навичках.

Перед студентами та дорослими, які прагнуть покращити свої шанси на працевлаштування, постає багато викликів. Дехто стикається з труднощами у визнанні своєї кваліфікації в Польщі, що часто вимагає додаткового навчання або перекваліфікації. Одна жінка-інженер розповіла про складність польської технічної термінології та висловила потребу в спеціалізованих курсах для професійного застосування своїх знань польською мовою. Це підкреслює потребу в спеціалізованих мовних курсах, які зосереджуються на професійній термінології та комунікативних навичках, що стосуються конкретних галузей.

Освітні можливості суттєво відрізняються залежно від регіону. Біженці у великих містах мають доступ до ширшого спектра курсів і послуг, тоді як у менших населених пунктах або сільській місцевості ці можливості значно обмежені. Така нерівність може мати серйозний вплив на перспективи інтеграції та майбутні можливості.

Попри виклики, існують позитивні приклади освітньої інтеграції та успішного вивчення мови. Деякі біженці відзначали підтримку з боку вчителів, які надавали додаткову допомогу, а також згадували про корисні інтеграційні заходи в школах. Один учасник розповів, що почувався комфортно у польській школі та швидко знайшов друзів серед однокласників, що демонструє **потенціал шкіл як ефективного середовища для інтеграції за умови належної підтримки.**

- *«Моя польська ще досить слабка. Мені бракує підтримки, щоб виконувати домашнє завдання. Деякі вчителі мною переймаються і залишаються після занять, щоб допомогти. Але мені й так потрібно більше підтримки, наприклад, щоб написати польською мовою твіо. Дуже важко бути єдиною українкою в класі, тим більше, що польська в мене не дуже. Я почуваюся ізольованою і самотньою» (ФГД: Підкарпатське, жінка, 10-17).*
- *«Я вже розмовляю польською, і все розумію. Але для роботи цього рівня поки недостатньо. Я за фахом інженер, а термінолгія польською дуже складна. Мені потрібні курси, щоб навчитися цьому. Можливо, тоді я зможу якось використати свої знання, якщо буду говорити польською на професійному рівні» (ФГД: Підкарпатське, жінка, 60+).*

Лікування невидимих ран: психічне здоров'я та психосоціальне самопочуття

Психічне та психосоціальне здоров'я біженців у Польщі часто залишаються поза увагою, попри їхню ключову роль у процесі інтеграції та загальній якості життя. Потреба в психологічній підтримці варіюється залежно від групи, до якої належать біженці, — деякі з них мають більш нагальні потреби, ніж інші.

Дорослі, особливо ті, хто пережив травматичні події, пов'язані з війною або вимушеним переселенням, часто повідомляють про потребу в психологічній допомозі. Деякі описують постійне відчуття тривоги, збирання «тривожних валіз» на випадок депортації або поширення конфлікту на територію Польщі. Важким тягарем для багатьох є психологічні наслідки втрати дому, розлуки з родиною та перерваного звичного життя, що **спричиняє хронічний стрес і тривожність.**

Для дітей та молоді потребу в підтримці психічного здоров'я зазвичай визначають батьки. **У школах доступність та якість психологічної підтримки можуть значно відрізнятися**. Деякі учні повідомляють про позитивний досвід спілкування зі шкільними психологами, які допомогли їм впоратися з викликами адаптації та інтеграції. Водночас інші уникають звернення по допомогу через стигматизацію або страх бути неправильно сприйнятими однолітками.

Мовний бар'єр є суттєвою перешкодою для доступу до послуг у сфері психічного здоров'я. Багато біженців надають перевагу підтримці рідною мовою, оскільки їм складно висловлювати складні емоції та досвід польською. Через це деякі припиняють відвідувати психолога, вважаючи, що мовна перешкода знижує ефективність допомоги.

Доступність послуг, адаптованих до потреб біженців, часто є обмеженою, особливо в менших містах і сільській місцевості. Деякі респонденти повідомляли про тривале очікування на прийом до спеціаліста, інші — про брак культурної чутливості з боку фахівців, які не завжди розуміють специфіку досвіду біженців.

Для біженців з ЛГБТІК+ спільноти доступ до належної психологічної допомоги є особливо складним. Вони часто стикаються з дискримінацією в медичних закладах і мають труднощі з пошуком фахівців, які розуміють їхні потреби. Відсутність спеціалізованої підтримки посилює відчуття ізоляції та стресу.

Попри труднощі з доступом до формальної психологічної допомоги, деякі **біженці створюють неформальні системи підтримки**, які сприяють їхньому психосоціальному здоров'ю. У деяких колективних центрах мешканці організували канали в соціальних мережах для обміну достовірною інформацією та взаємної підтримки. Така допомога охоплює й практичні аспекти, наприклад, супровід на медичні прийоми, особливо для осіб із порушеннями слуху. Хоча ці ініціативи не замінюють професійної допомоги, вони є важливим джерелом підтримки та **свідченням стійкості громад біженців, здатних створювати середовища самодопомоги і взаємопідтримки навіть у складних умовах**.

- *«Ми на власні очі бачили бойові дії та окупацію. Моя 11-річна донька почала непритомніти під час повітряних тривог і відмовлялася їсти. Тут, у притулку, їй стало краще: вона знову їсть і ходить до польської школи, де знайшла друзів» (ФГД: Підкарпатське воєводство, жінка, 18–59).*
- *«Коли я приїхала, почувалася безпорадною. Хтось допоміг мені. Я нічого не знала про притулки. Чоловік працював в іншій частині Польщі. Мені бракувало інформації, я почувалася*

самотньою, це пригнічувало. Я почала їсти багато солодкого, у мене розвинувся діабет. Я відчувала нестачу зустрічей, де можна було б знайти підтримку. Потім я знайшла Caritas, познайомилася з іншими жінками, почала відвідувати мовні курси, знайшла друзів — крок за кроком я знайшла себе тут» (ФГД: Лодзьке воєводство, жінка, 25–59).

ВРАЗЛИВІ ГРУПИ

Попри те, що багато викликів, з якими стикаються біженці в Польщі, є спільними, окремі групи в межах цієї спільноти зазнають специфічних труднощів, які значно ускладнюють їхню інтеграцію. Такі групи **потребують цільової підтримки та адаптованих підходів** для подолання існуючих бар'єрів. Розуміння їхнього унікального досвіду дозволяє краще враховувати різноманітні потреби біженців і сприяти розробці більш інклюзивних та ефективних стратегій інтеграції.

Люди з інвалідністю та проблемами зі здоров'ям

Біженці з інвалідністю та хронічними захворюваннями стикаються з серйозними труднощами у доступі до відповідних можливостей працевлаштування в Польщі. Багато хто зазначає, що доступна робота часто передбачає фізичне навантаження, яке є несумісним із їхнім станом здоров'я. Це обмеження впливає не лише на економічну стабільність, а й на соціальну інтеграцію, адже праця є важливим чинником активної участі в суспільному житті. Водночас, у цій сфері відбулися певні позитивні зрушення. Деякі біженці з обмеженими можливостями знайшли тимчасову роботу в спеціалізованих установах, наприклад, працюють шкільними помічниками в центрі для дітей з обмеженими можливостями. Деякі також здобувають додаткову освіту в Польщі, щоб покращити свої перспективи працевлаштування.

Система охорони здоров'я створює для цієї групи особливі виклики. Тривале очікування на прийом до вузькопрофільних спеціалістів (іноді більше року) є серйозною проблемою. **Висока вартість спеціалізованих медичних послуг** і нерозуміння складної системи лише поглиблюють труднощі. Водночас деякі біженці з інвалідністю відзначають кращий доступ до реабілітації та медичного обладнання в Польщі порівняно з Україною, що свідчить про наявність позитивних аспектів.

Процес **визнання інвалідності в Польщі є тривалим і складним**. Одна біженка описала, що цей процес зайняв 1,5 року і був дуже складним для її сім'ї. Навіть ті, хто має довідку про інвалідність, стикаються з труднощами з точною оцінкою та категорією свого стану в польській системі. Ця бюрократична перешкода може затримати доступ до необхідних допоміжних послуг та житла. Цікаво, що деякі жінки повідомили, що не мали проблем з отриманням польських довідок про інвалідність для своїх дітей, що свідчить про різний досвід.

Мовний бар'єр ускладнює ці проблеми ще більше: деякі біженці повідомляють **про проблеми з повідомленням про свої потреби щодо здоров'я** лікарям. Це може привести до непорозумінь або неадекватного лікування. Крім того, деякі біженці з інвалідністю повідомляли про брак інформації про свої права та доступні послуги, такі як можливість отримання безкоштовного медичного обладнання в лікарнях.

Ситуація з освітою для дітей з інвалідністю є неоднозначною. Деякі діти успішно інтегруються в польські школи, отримуючи підтримку у вигляді асистентів для учнів із фізичними порушеннями. Водночас інші стикаються з серйозними бар'єрами в доступі до освіти. Для дітей із тяжкими

захворюваннями або складними формами інвалідності очне навчання часто є неможливим, що підкреслює потребу в спеціалізованих, доступних освітніх альтернативах.

Важливу роль у подоланні щоденних труднощів відіграє взаємна підтримка в межах притулків. Біженці з інвалідністю отримують допомогу від інших мешканців — зокрема у догляді за дітьми, транспорті та побутових справах. Така підтримка з боку громади частково компенсує нестачу формалізованих послуг і є важливим ресурсом для цієї вразливої групи.

Люди старшого віку

Оволодіння польською мовою є особливо складним для людей старшого віку. Багато хто, попри відвідування мовних курсів, зазначає, що не може ефективно засвоїти мову. Цей мовний бар'єр суттєво обмежує їхню здатність до самостійної взаємодії з місцевою громадою та доступу до послуг. Крім того, літнім біженцям важко налагоджувати нові соціальні зв'язки в Польщі, особливо поза межами організованих заходів. Деякі з них беруть участь у клубах для людей старшого віку та позитивно оцінюють цей досвід, однак **можливості для змістовної взаємодії з місцевим населенням залишаються обмеженими.**

Дискримінація у сфері працевлаштування є ще одним серйозним викликом. Багато респондентів **повідомляють про відмову в роботі виключно через вік**, незалежно від їхньої кваліфікації чи досвіду. У разі працевлаштування робота часто є тимчасовою, неповною та без офіційного оформлення. Це призводить до фінансової нестабільності: деякі зазначають, що сукупний дохід від часткової зайнятості та соціальної допомоги ледве покриває базові витрати на життя.

Складність адміністративних процедур, зокрема **щодо переказу пенсій** з країни походження до Польщі, створює додаткові труднощі. Багато хто висловлює **розчарування через відсутність чіткої інформації про цей процес**. Водночас покладатися виключно на українську пенсію — не вихід, оскільки її розмір є недостатнім у польських умовах.

Багато літніх біженців мають труднощі з забезпеченням житлом і задоволенням базових потреб. Деякі проживають у колективних центрах, умови яких не завжди відповідають віковим потребам. Інші стикаються з труднощами на приватному ринку оренди через обмежені фінансові ресурси.

Сім'ї з дітьми [3]

Освітня система є одним із ключових викликів для сімей з дітьми. Вище вже згадувалося про труднощі з орієнтацією в польській системі шкільної освіти, однак слід окремо підкреслити її вплив як на дітей, так і на батьків. Багато родин обирають подвійне навчання: діти відвідують польські школи та одночасно продовжують навчання за українською програмою онлайн. Така стратегія, хоча й сприяє збереженню культурного зв'язку з батьківщиною, значно підвищує рівень стресу та навантаження на дітей.

[3] Частина Учасницької оцінки 2024 була проведена до внесення змін до польського законодавства: 15 травня 2024 року набрала чинності поправка до Закону про допомогу громадянам України у зв'язку з збройним конфліктом на території цієї країни, а також Постанова Міністра освіти від 26 серпня 2024 року, якою змінено правила організації навчання, виховання та опіки дітей і молоді — громадян України. Згідно з новими положеннями, починаючи з 1 вересня 2024 року, діти та підлітки з України, які мають статус тимчасового захисту, зобов'язані навчатися в польській системі освіти. Зміни можуть мати вплив на деякі освітні проблеми, які обговорюються в цьому звіті.

Мовний бар'єр, хоч і менш критичний для дітей, ніж дорослих, все одно викликає труднощі, особливо в таких предметах, як біологія та математика. Для батьків він ускладнює ефективну комунікацію з учителями та школою.

Проблеми з інтеграцією в шкільному середовищі залишаються актуальними: повідомляється про випадки булінгу та дискримінації. Недостатня реакція з боку вчителів і шкільних психологів на такі ситуації робить дітей-біженців особливо вразливими. Фінансові обмеження додатково ускладнюють участь дітей у шкільних екскурсіях та позакласних заходах, що може призводити до соціальної ізоляції.

Догляд за дітьми становить значну проблему, особливо для одноосібних опікунів, що впливає на їхню здатність працювати повний робочий день або брати участь в інтеграційних заходах. Вибір між тим, щоб залишатися вдома з дітьми чи користуватися ненадійними послугами з опіки над дітьми, впливає як на економічну інтеграцію батьків, так і на загальну стабільність сім'ї.

Біженці з різними правовими статусами

Правовий статус має суттєвий вплив на інтеграцію біженців та їхній доступ до послуг. Повідомляється про випадки раптової втрати статусу тимчасового захисту через незначні помилки або непорозуміння, навіть у ситуаціях, коли особа не залишала територію Польщі. Це призводить до складного процесу доведення безперервного перебування в країні та відновлення правового статусу.

Перехід до інших форм правового статусу, таких як постійне проживання, часто описується як складний і незрозумілий, оскільки **багато біженців не мають чіткого розуміння доступних їм варіантів та відповідних процедур**. Надзвичайно довгий час очікування на отримання посвідки на проживання призводить до почуття розчарування і стресу.

Невизначеність щодо правового статусу ускладнює ухвалення довгострокових рішень у сферах працевлаштування, житла та освіти. У сукупності ці фактори створюють постійний стан тривоги та готовності до можливих змін, що суттєво підриває відчуття стабільності та ускладнює побудову безпечного життя в Польщі.

Етнічні меншини

Представники етнічних меншин серед біженців стикаються з унікальними викликами, які не сприяють інтеграції в Польщі. Зокрема, роми з України зіштовхуються з перешкодами, зумовленими як культурними відмінностями, так і суспільними упередженнями.

Ці біженці часто зазнають подвійної дискримінації — як шукачі притулку, і як представники ромської спільноти, що призводить до посиленої соціальної ізоляції та ускладнює доступ до послуг. Особливо гострою є проблема освіти для ромських дітей. Повідомляється про випадки нерегулярного відвідування школи, що може бути пов'язано як із культурними чинниками, так і з труднощами під час зарахування до шкіл. Такий розрив в освіті може мати довгострокові наслідки для інтеграції та майбутніх можливостей у Польщі.

Мовний бар'єр суттєво ускладнює процес інтеграції, особливо для тих груп ромів, які розмовляють переважно діалектами ромської мови. Це створює додаткові труднощі в комунікації. Батьки зазначають, що їхні діти зазвичай опановують польську мову лише на

базовому рівні, достатньому для простого спілкування, і не виявляють зацікавленості в глибшому вивченні.

Доступ до інформації та послуг також є обмеженим, особливо для ромів із недостатнім рівнем освіти чи обмеженим знанням адміністративних процедур. Цю проблему поглиблює обмежена цифрова грамотність серед частини представників спільноти. Оскільки дедалі більше послуг і процедур переходять в онлайн-формат, цифровий розрив створює додатковий бар'єр. Деякі роми мають труднощі з заповненням онлайн-форм, користуванням цифровими платформами або застосунками, необхідними для отримання послуг. Це не лише обмежує доступ до важливої інформації, а й ускладнює подання заявок на допомогу чи взаємодію з електронними послугами.

Культурні непорозуміння між ромськими біженцями, приймаючою громадою та іншими групами біженців можуть спричиняти напругу та подальшу ізоляцію. Хоча ромські діти та підлітки охоче беруть участь у заходах дозвілля, коли такі можливості надаються, відсутність інклюзивних ініціатив часто призводить до того, що вони обмежуються лише обов'язковими заняттями, уникаючи факультативів та позакласної активності. Це ще більше віддаляє їх від однолітків і ширшокого кола громади.

Біженці ЛГБТІК+

Серед основних проблем цієї групи — незахищеність та несприйняття. ЛГБТІК+ біженці повідомляють, що **не почуваються в безпеці в центрах колективного розміщення**, де відчувають ворожість або дискримінацію з боку інших біженців. Це може призводити до замкнутості та неохоти шукати підтримки чи спілкуватися з іншими біженцями.

Хоча доступ до охорони здоров'я є проблемою для багатьох біженців, люди ЛГБТІК+ стикаються з додатковими бар'єрами. Їм важко отримати доступ до спеціалізованої допомоги, наприклад, гормональної терапії для трансгендерних людей, оскільки деякі лікарі відмовляють їм у лікуванні через обмеження політичного характеру або упередження. Дискримінація в закладах охорони здоров'я є особливо проблематичною для цієї групи. Підтримка психічного здоров'я має критичне значення для біженців ЛГБТІК+, які часто мають справу з травмами, отриманими в країні походження, а також зі стресом, пов'язаним з перебуванням у новому середовищі**. Однак знайти дружніх до ЛГБТІК+ фахівців з психічного здоров'я, які розуміють їхній унікальний досвід, може бути непросто.** Багато хто повідомляє про нестабільний психологічний стан через стрес, пов'язаний з вимушеним переміщенням, обмежений доступ до психіатричних та психологічних послуг, фінансові труднощі та складнощі з адаптацією до нового середовища.

Економічні труднощі для біженців ЛГБТІК+ стоять особливо гостро. Через відсутність легальних шляхів працевлаштування деякі змушені вдаватися до роботи в сфері сексуальних послуг або нелегального працевлаштування, піддаючись ризику експлуатації та негативним впливам на фізичне й психічне здоров'я. Страх депортації та пов'язані з цим загрози утримують багатьох у цьому замкненому колі.

Бути одночасно біженцем і представником ЛГБТІК+ — це подвійний виклик, який потребує особливої уваги та цільової підтримки. Багато хто почувається «між двома світами» — не відчуваючи повного прийняття ні в етнічній чи національній спільноті, ні в місцевій ЛГБТІК+ спільноті. Деякі втратили зв'язок із родинами в країні походження через неприйняття їхньої сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, і водночас стикаються з труднощами у встановленні нових соціальних контактів у Польщі.

III. Рішення, запропоновані учасниками

Правовий статус і проблеми з документацією

Удосконалені та прозорі процедури: спрощення процесу легалізації перебування, отримання документів і доступу до послуг, а також надання чітких, покрокових інструкцій рідною мовою біженців про те, як орієнтуватися в адміністративних процедурах. Учасники повідомили про труднощі в отриманні та відновленні статусу PESEL UKR після повернення з України. Процедури, пов'язані з легалізацією перебування, отриманням документів для новонароджених дітей та доступом до соціальних виплат, таких як програма «800+», також були проблематичними. Вони скаржилися на відсутність чіткої інформації, довгі черги в установах та суперечливе тлумачення нормативно-правових актів посадовими особами.

Юридична підтримка та правова освіта: надавати юридичні консультації та проводити тренінги щодо прав біженців у Польщі, а також виступати за більш прозоре та послідовне тлумачення законів різними державними установами. Регулярні юридичні консультації та семінари могли б допомогти біженцям приймати обґрунтовані рішення щодо свого статусу та процесу інтеграції. Учасники висловили потребу в більш комплексній правовій підтримці, особливо щодо трудового права, врегулювання процедур перебування та доступу до соціальних виплат. Існуюча система правової допомоги, навіть на рівні гміни, не завжди є достатньою, і біженці часто не знають, куди звертатися за допомогою. Крім того, мовний бар'єр ускладнює їм доступ до наявних послуг.

Допомога у перекладі документів: Пропонується розширити доступ до безоплатних або недорогих послуг перекладу офіційних документів у співпраці з НУО. Це могло б зменшити фінансове навантаження під час оформлення документів. Учасники повідомляли про труднощі з перекладом дипломів, медичних довідок і документів про інвалідність. Вартість перекладу часто є непосильною, а доступ до безкоштовних послуг — обмеженим.

Інформаційна робота: проведення комплексної багатоканальної інформаційної кампанії про послуги, правові нововведення та процедури для біженців. Учасники запропонували телебачення, плакати в муніципальних установах, цифрові платформи та групи в соціальних мережах як потенційні канали для поширення інформації. Важливо, щоб інформація була їхньою мовою і зрозумілою для них.

Прозоре та узгоджене тлумачення законів: адвокація більш прозорого та узгодженого тлумачення законів різними державними установами. Було виявлено необхідність стандартизувати тлумачення законів і надавати біженцям чітку і послідовну інформацію.

Економічна інтеграція та доступність житла

Цільові ініціативи з працевлаштування: Організація ярмарків вакансій для вразливих груп, зокрема людей старшого віку та з інвалідністю. Сприяння інклюзивним і недискримінаційним практикам найму для забезпечення рівного доступу до праці.

Адвокація за стабільне працевлаштування: просування ідеї довгострокових трудових контрактів і гнучкого графіку роботи, що дозволить біженцям, зокрема тим, хто має проблеми зі здоров'ям або доглядає за дітьми, зберігати стабільне працевлаштування.

Розвиток навичок і професійне навчання: надання професійної підготовки та курсів підвищення кваліфікації, адаптованих до потреб польського ринку праці. Це може включати мовні курси з акцентом на професійну термінологію та галузеві навички.

Підтримка підприємництва серед біженців: сприяння участі біженців у спеціалізованих і загальних ярмарках (а не лише в заходах, орієнтованих виключно на біженців), зокрема участі майстринь у мистецьких ярмарках, а також розширення грантових програм для малих бізнесів. Такий підхід сприятиме реалізації професійних навичок біженців і створенню сталих можливостей для самозайнятості.

Сприяння професійному розвитку: розробка програм стажування та проведення тренінгів з основ підприємництва і функціонування польської податкової системи. Такі заходи сприятимуть кращій інтеграції біженців у польський ринок праці, з особливим акцентом на підтримку людей старшого віку та осіб з інвалідністю.

Житлова підтримка для вразливих груп: запровадження програм фінансової допомоги для покриття витрат на житло для вразливих категорій населення. Розробка цільових ініціатив щодо забезпечення житлом, зокрема для людей, які залишають колективні центри, з метою гарантування стабільних і доступних умов проживання.

Доступ до послуг та інформації

Покращення доступу до медичних послуг: більша кількость лікарів і психологів, які володіють українською, особливо у сільських громадах. Створення мережі волонтерів-перекладачів для супроводу під час медичних консультацій та офіційних зустрічей. Це сприятиме подоланню мовного бар'єра в системі охорони здоров'я.

Покращення медичної комунікації: використання підготовлених медичних карт, а також переліків ліків під час візитів до лікаря. Це дозволить забезпечити точніше розуміння між пацієнтами та медичними працівниками, сприяючи якіснішій діагностиці й лікуванню.

Цифрові платформи для доступу до послуг: розробка інклюзивних цифрових платформ (мобільних додатків або вебсайтів) із повною, достовірною та актуальною інформацією про медичні, освітні, юридичні, соціальні та трудові послуги. Особливу увагу слід приділити зручності користування для осіб з інвалідністю.

Підтримка цифрової грамотності: організація тренінгів з цифрової грамотності для біженців задля полегшення доступу до онлайн-сервісів та електронних черг. Навчання може охоплювати користування урядовими порталами, заповнення форм, доступ до цифрових медичних послуг тощо.

Централізована інформаційна система: створення єдиної централізованої бази даних з інформацією про доступні послуги та програми підтримки для біженців у різних регіонах. Такий ресурс допоможе зменшити інформаційний хаос і покращити доступ до допомоги.

Мовна підтримка в різних сферах: формування мережі волонтерів-перекладачів для надання мовної підтримки не лише у сфері охорони здоров'я, а також в освітніх установах, на ринку праці та в адміністративних процесах. Це дозволить біженцям краще орієнтуватися у складних системах і ефективніше інтегруватися у приймаюче суспільство.

Соціальна інтеграція

Заходи із залучення громад: організація культурних подій, шкільних пікніків, інших суспільних заходів, що об'єднують біженців і представників польських громад, з метою сприяння міжкультурному діалогу, порозумінню та формуванню доброзичливого середовища.

Програми наставництва: впровадження програм наставництва, тобто створення партнерських стосунків між біженцями та мешканцями Польщі для сприяння доступу до локальних знань, мовної підтримки й орієнтації в польських соціальних і культурних реаліях, сприяючи успішній адаптації.

Мовні обміни: створення розмовних клубів і програм мовного обміну за участі носіїв польської мови. Це дає можливість практикувати мову в неформальному середовищі, водночас розширюючи соціальні зв'язки між біженцями та місцевим населенням.

Інформаційні кампанії: проведення інформаційних кампаній, що висвітлюють позитивний внесок біженців у розвиток польського суспільства. Такі ініціативи допомагають долати упередження, змінювати суспільне сприйняття та формувати культуру прийняття та поваги.

Тренінги з міжкультурної компетентності: організація навчальних програм для працівників поліції, державних установ, освітніх і медичних закладів. Підвищення міжкультурної обізнаності сприятиме ефективнішій та чутливішій взаємодії з біженцями, зменшить ризик конфліктів і покращить якість послуг.

Ініціативи, орієнтовані на дітей: підтримка програм для інтеграції дітей-біженців у шкільне та позашкільне середовище. До них можуть входити спортивні події, творчі гуртки та культурні обміни, що сприяють формуванню інтеграційних навичок у ранньому віці та соціальній згуртованості молоді.

Освіта та вивчення мови

Удосконалення мовної освіти: покращення якості викладання польської мови та забезпечення безкоштовними навчальними матеріалами. Необхідно розробити ефективні та адаптовані до потреб біженців навчальні програми, зокрема на рівнях B1–B2, що сприятимуть підвищенню шансів на працевлаштування та успішну інтеграцію. Особливу увагу слід приділити створенню можливостей для практичного мовлення через розмовні клуби та мовні обміни. Також важливо впроваджувати спеціалізовані курси польської мови для представників окремих професій (наприклад, медична термінологія для працівників охорони здоров'я).

Підтримка НУО та приватного навчання: сприяння діяльності місцевих неурядових організацій, які надають мовні курси, а також розвиток механізмів доступу до приватного навчання. Це може включати фінансування НУО, створення партнерств з мовними школами або запровадження ваучерної системи для оплати приватних занять біженцями.

Освітні програми підтримки: Розробка програм для польських батьків, шкільних адміністрацій і педагогів з метою ефективної підтримки дітей-біженців. Такі програми мають охоплювати тренінги з міжкультурної компетентності, методи подолання мовного бар'єру і створення інклюзивного середовища в навчальних закладах.

Додаткова академічна підтримка: запровадження механізмів підтримки дітей-біженців у шкільному процесі — репетиторство або допомога з домашніми завданнями, наставництво серед однолітків, а також залучення спеціалізованих фахівців для супроводу навчання та орієнтації в освітній системі Польщі.

Професійно орієнтоване мовне навчання: розробка мовних курсів, спрямованих на професійні потреби, з метою покращення можливостей працевлаштування. До таких курсів можуть входити

навчання професійної термінології, ділової польської мови, а також підготовка до отримання сертифікатів, визнаних польськими роботодавцями.

Психічне психосоціальне здоров'я

Спеціалізоване навчання для фахівців: забезпечення спеціалізованого навчання для фахівців у сфері психічного здоров'я щодо травматичного досвіду та викликів, з якими стикаються біженці. Це може включати проведення тренінгів із культурної чутливості, розуміння впливу вимушеного переселення та роботи з комплексними травмами, які пережили біженці.

Ініціативи взаємопідтримки: створення груп підтримки для біженців з метою обміну досвідом і стратегіями подолання труднощів. Такі групи можуть стати безпечним простором для спілкування з іншими людьми, які переживають подібні виклики, та сприяти зміцненню психологічної стійкості через спільний досвід.

Безпечні простори для вразливих груп: створення безпечних просторів для вразливих груп, зокрема біженців з ЛГБТІК+ спільноти, де вони можуть отримати психологічну підтримку. Це може включати відкриття спеціалізованих груп підтримки, орієнтованих на потреби цих спільнот, які забезпечують інклюзивне, недискримінаційне середовище та враховують специфіку потреб цих груп.

IV. Рекомендації

Рекомендації для органів державної влади (щодо змін у політиці або практиці)

- Спрощення процедур легалізації перебування, отримання документів і доступу до послуг. Надання чітких покрокових інструкцій мовами, зрозумілими для біженців, щодо самостійного проходження адміністративних процедур.
- Підвищення ефективності та прозорості процесу визнання інвалідності, щоб забезпечити своєчасний доступ до необхідних послуг підтримки, з урахуванням складного та тривалого досвіду, про який повідомляють біженці.
- Спрощення процедури визнання іноземних кваліфікацій і дипломів для полегшення доступу біженців до роботи відповідно до їхніх навичок і досвіду.
- Посилення реалізації існуючих стандартів захисту та політик протидії дискримінації в школах. Розробка та впровадження подібних комплексних політик у робочих колективах і державних установах для реагування на випадки цькування, несправедливого ставлення та нерівної оплати праці.
- Запровадження тренінгів із культурної компетентності для працівників державних служб, зокрема медичних працівників, освітян, правоохоронців і адміністративного персоналу, для покращення взаємодії з біженцями.
- Розширення пропозиції курсів польської мови, з акцентом на практичне навчання, розмовну практику та спеціалізовану професійну підготовку, щоб задовольнити потреби у вищому рівні володіння мовою та галузевих знаннях.
- Створення централізованої багатомовної інформаційної платформи, яка надає чіткі інструкції щодо правових процедур, доступних послуг та програм інтеграції, з урахуванням повідомлень про нестачу доступної інформації.

- Розширення та покращення доступних послуг із догляду за дітьми, щоб дозволити батькам-біженцям, особливо одиноким, працювати повний робочий день або відвідувати мовні та інтеграційні курси.
- Розробка цільових програм працевлаштування для вразливих груп, таких як люди старшого віку та люди з інвалідністю, включаючи заохочення для роботодавців щодо працевлаштування представників цих груп.
- Вирішення житлових проблем шляхом запровадження фінансової підтримки на покриття витрат на житло та розробки цільових програм підтримки житла, особливо для тих, хто залишає центри колективного розміщення. Для тих, хто не може залишити такі центри, слід покращити умови проживання та забезпечити послуги підтримки для підвищення якості життя та перспектив інтеграції.
- Посилення координації різних форм підтримки біженців на національному, регіональному та місцевому рівнях для забезпечення узгодженості та взаємодоповнюваності, а не конкуренції між ініціативами.

Рекомендації для гуманітарних партнерів

- Розробка програм наставництва (менторства), тобто створення партнерських стосунків між біженцями та місцевими фахівцями у відповідних галузях для сприяння професійній інтеграції та визнанню навичок.
- Організація регулярних заходів культурного обміну, які об'єднують біженців і місцеві польські громади для сприяння взаєморозумінню та соціальній згуртованості.
- Створення груп підтримки та мереж взаємодопомоги для різних груп біженців (наприклад, батьків, людей старшого віку, молоді, ЛГБТІК+), щоб ділитися досвідом і стратегіями подолання труднощів.
- Розширення та вдосконалення існуючих інформаційних ресурсів шляхом створення комплексних, легких для розуміння посібників кількома мовами. Такі посібники мають охоплювати всі аспекти польської адміністративної, медичної, освітньої та соціальної систем.
- Розширення послуг правової допомоги, щоб допомогти біженцям зрозуміти свої права, обов'язки та шляхи до більш стабільних форм легалізації, з урахуванням повідомлень про плутанину щодо правового статусу та процедур.
- Проведення інформаційних кампаній для місцевого населення Польщі, щоб підвищити обізнаність про внесок і виклики, з якими стикаються біженці, сприяти емпатії та підтримці, а також реагувати на випадки дискримінації та соціальної напруги.
- Розробка та впровадження програм цифрової грамотності для біженців, щоб допомогти їм орієнтуватися в онлайн-сервісах і цифрових додатках, з урахуванням цифрового розриву, особливо серед окремих груп, таких як біженці серед ромів.

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: *Агентство ООН у справах біженців у Польщі (УВКБ ООН)*

АНАЛІЗ ДАНИХ ТА ЗВІТ: *Ipsos Poland та Агентство ООН у справах біженців у Польщі (УВКБ ООН)*